
OPERATIVNÍ ÚLOHA ALIANCE PŘI UDRŽOVÁNÍ MÍRU

Proces nastolení míru v bývalé Jugoslávii

Realizační síly pod vedením NATO (IFOR)

Stabilizační síly pod vedením NATO (SFOR)

**Pokračování mírového procesu v Bosně
a Hercegovině**

OPERAČNÍ ÚLOHA ALIANCE PŘI UDRŽOVÁNÍ MÍRU

PROCES NASTOLENÍ MÍRU V BÝVALÉ JUGOSLÁVII

Politické základy pro úlohu Aliance v bývalé Jugoslávii byly položeny na zasedání Severoatlantické rady na úrovni ministrů v červnu 1992 v Oslo. Tehdy ministři zahraničí států NATO ohlásili svou připravenost podpořit případ od případu a v souladu s vlastními postupy činnosti udržování míru z pověření Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) (následně přejmenované na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, OBSE). To znamenalo také dát zdroje a odborné schopnosti Aliance k dispozici pro mírové operace.

V prosinci 1992 oznámili ministři zahraničí států NATO, že Aliance je připravena podpořit také mírové operace z pověření Rady bezpečnosti OSN, která má hlavní odpovědnost za mezinárodní mír a bezpečnost. Ministři zhodnotili současné mírové operace a sankce nebo opatření k vynucení embarga, jež státy NATO přijaly buď jednotlivě nebo jako Aliance na podporu uplatnění rezolucí Rady bezpečnosti OSN o konfliktu v bývalé Jugoslávii. Dali najevo, že Aliance je připravena pozitivně odpovědět na další iniciativy generálního tajemníka OSN, projeví-li v tomto ohledu zájem o její pomoc.

Pozorovací a policejní operace

V letech 1992 až 1995 přijala Aliance několik zásadních rozhodnutí, jež vedla k operacím námořních sil NATO v součinnosti se Západoevropskou unií s cílem sledovat a následně vynucovat dodržování embarga a sankcí OSN na Jadranu, a operací vzdušných sil NATO nejprve ke sledování a posléze k vynucování bezletové zóny OSN nad Bosnou a Hercegovinou. Aliance také poskytla přímou leteckou podporu Ochraným silám OSN (UNPROFOR) v Bosně a Hercegovině a povolila letecké údery k uvolnění blokády Sarajeva a dalších ohrožených míst, která OSN označila jako bezpečná území. Rozhodná akce Aliance na podporu OSN spolu s důsledným diplomatickým úsilím prolomila obležení Sarajeva, vedla ke skutečnému zastavení palby a na podzim 1995 umožnila řešit konflikt jednáním.

Vývoj konfliktu

Podpis bosenské mírové dohody byl vyvrcholením dlouhého úsilí o zastavení vleklého konfliktu. Následující přehled uvádí sled akcí Aliance na podporu Spojených národů v letech 1992 až 1995.

Po celou tuto dobu připravovalo NATO různé varianty operačních plánů pro podporu činností OSN v konfliktu. Rezervní operační plány pro OSN se týkaly vynucování bezletového pásma nad Bosnou a Hercegovinou, zřízení pásem klidu a bezpečných útočišť pro civilní bosenské obyvatelstvo, a způsobů, jak zabránit rozšíření konfliktu do Kosova a bývalé jugoslávské republiky Makedonie¹. K dispozici byly také operační plány pro ochranu

¹ Turecko uznává Republiku Makedonii pod jejím ústavním názvem.

humanitární pomoci, sledování těžkých zbraní a ochranu pozemních vojsk OSN.

ČERVENEC 1992

Lodě Stálých námořních sil NATO ve Středomoří s podporou námořních hlídkových letounů NATO (Maritime Patrol Aircraft, MPA) zahájily pozorovací operace na Jadranu. Účelem těchto operací byla podpora zbrojního embarga OSN proti všem republikám bývalé Jugoslávie (rezoluce Rady bezpečnosti OSN UNSCR 713) a sankcí proti Federativní republice Jugoslávii (Srbsku a Černé Hoře, UNSCR 757).

ŘÍJEN 1992

Letouny Systému řízení a uvědomování NATO (AWACS) zahájily pozorovací operace na podporu rezoluce UNSCR 781, která vyhlásila bezletové pásmo nad Bosnou a Hercegovinou. Údaje o možných narušeních bezletového pásma byly pravidelně poskytovány orgánům OSN.

LISTOPAD 1992

V návaznosti na námořní pozorovací operace zahájily síly NATO a ZEU na Jadranu operace vynucování sankcí a embarga uvalených OSN (UNSCR 787). Operace se nadále neomezovaly na registraci možných narušení, nýbrž zahrnovaly i zastavování, prohlídku a přesměrování lodí, bylo-li toho třeba.

BŘEZEN 1993

31.března přijala Rada bezpečnosti OSN Rezoluci č. 816, kterou schválila vynucování bezletového pásma nad Bosnou a Hercegovinou a rozšířila zákaz na přelety všech letounů s pevnými křídly i vrtulníků s výjimkou přeletů, které schválil UNPROFOR. V případě dalšího porušování povolila členským státům OSN přijmout veškerá potřebná opatření k zajištění dodržování.

DUBEN 1993

Vynucovací operace NATO (Deny Flight) začala 12.dubna. Původně bylo nasazeno asi 50 bojových a průzkumných letounů (počet později stoupl na více než 200) různých států Aliance, vzlétajících ze základen v Itálii a z letadlových lodí na Jadranu. (Do prosince 1995 bylo provedeno téměř 100 000 vzletů bojových a podpurných letounů.)

ČERVEN 1993

Na společném zasedání Severoatlantické rady a Rady Západoevropské unie 8.června byla schválena kombinovaná koncepce operací NATO/ZEU při vynucování zbrojního embarga OSN na Jadranu. Výsledná operace (Sharp Guard) zahrnovala ustavení jednotného velení a řízení z pověření rad obou organizací. Operační řízení kombinovaných úkolových sil NATO/ZEU bylo prostřednictvím vrchního velitele spojeneckých vojsk v Evropě (SACEUR) svěřeno veliteli spojeneckých námořních sil v jižní Evropě (COMNAVSOUTH) v Neapoli.

Během vynucovací operace zastavily síly NATO a ZEU přibližně 74 000 lodí, téměř 6000 jich prohlédly na moři a něco přes 1400 plavidel přesměrovaly a prohlédly v přístavu. Nebyly hlášeny žádné lodě, které porušily embargo, šest se jich však o to pokusilo a bylo zastaveno.

(Po ukončení zbrojního embarga OSN 18.června 1996 byla Operace Sharp Guard

zastavena. Rady NATO a ZEU prohlásily, že obě organizace jsou připraveny ji obnovit v souladu s UNSCR 1022, pokud by došlo k opětovnému uvalení sankcí OSN.)

ČERVENEC 1993

NATO zahájilo nácvik poskytnutí ochranné vzdušné síly (přímá letecká podpora) Ochranným silám OSN (UNPROFOR) jako pomoci při výkonu jejich hlavního poslání.

SRPEN 1993

Severoatlantická rada přijala řadu rozhodnutí v návaznosti na přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN o celkové ochraně bezpečných území (UNSCR 836). 2.srpna se vzhledem k pokračujícím útokům rozhodla provést okamžité přípravy na uplatnění účinnějších opatření proti jejich původcům včetně vzdušných úderů, pokud by pokračovalo odříznutí Sarajeva a dalších území a pokud by nepřestalo zasahování do humanitární pomoci v regionu. Vojenským orgánům NATO bylo uloženo připravit v úzké spolupráci s UNPROFOR operační varianty pro vzdušné údery.

9.srpna schválila Severoatlantická rada řadu □ Operačních variant pro vzdušné údery v Bosně a Hercegovině, □ doporučených Vojenským výborem NATO. Tyto varianty popisovaly postup změření cílů, jakož i mechanismus velení a řízení NATO/OSN pro vzdušné údery.

LEDEN 1994

Na bruselském summitu potvrdili nejvyšší představitelé NATO svoji připravenost provést vzdušné údery s cílem zabránit odříznutí Sarajeva a dalších bezpečných území a ohrožených míst v Bosně a Hercegovině.

ÚNOR 1994

9.února Severoatlantická rada v odpověď na žádost generálního tajemníka OSN povolila veliteli spojeneckých sil v jižní Evropě (CINCSOUTH) zahájit na žádost OSN vzdušné údery proti dělostřeleckým a minometným postavením v Sarajevu a okolí, jež UNPROFOR označil za původce útoků na civilní obyvatelstvo města. Rada rovněž rozhodla, že veškeré těžké zbraně musí být staženy z dvacetikilometrového ochranného pásma kolem Sarajeva nebo do deseti dnů předány pod kontrolu UNPROFOR. Po vypršení desetidenní lhůty budou těžké zbraně kterékoli strany, nalezené v ochranném pásmu, nebudou-li pod kontrolou UNPROFOR, vystaveny vzdušným úderům.

28.února letouny NATO v prvním vojenském střetu Aliance od jejího vzniku sestřelily čtyři bojové letouny, které narušily bezletové pásmo nad Bosnou a Hercegovinou.

DUBEN 1994

Na základě žádosti velitele sil OSN poskytly letouny NATO 10-11.dubna přímou leteckou podporu k ochraně personálu OSN v Goražde, označeném jako bezpečné území.

22.dubna v odpověď na žádost generálního tajemníka OSN o podporu snah OSN o ukončení obležení Goražde a o ochranu dalších bezpečných území oznámila Severoatlantická rada, že dojde ke vzdušným úderům, neustanou-li okamžitě útoky bosenských Srbů.

Do 24.dubna se síly bosenských Srbů stáhly 3 km od centra Goražde a konvojům s

humanitární pomoci a lékařským týmům bylo dovoleno vstoupit do města. Rada prohlásila, že od 27.dubna budou zasazovány vzdušné údery proti zbývajícím těžkým zbraním bosenských Srbů v okruhu dvacetikilometrového ochranného pásma kolem centra Goražde.

Byly také povoleny vzdušné údery, pokud by další území označená OSN jako bezpečná (Bihač, Srebrenica, Tuzla a Žepa) byla z jakékoli vzdálenosti napadena těžkými zbraněmi. Tato území by také mohla být vyhlášena ochrannými pásmy, pokud by podle soudu NATO a vojenských velitelů OSN došlo k soustředění nebo pohybu těžkých zbraní v okruhu 20 kilometrů kolem nich.

ČERVENEC 1994

Vojenským orgánům NATO bylo uloženo připravit operační plány na pomoc silám OSN při stahování z Bosny a Hercegoviny, případně z Chorvatska, pokud by to bylo nutné.

ZÁŘÍ 1994

22.září, po útoku bosenských Srbů na vozidlo UNPROFOR poblíž Sarajeva, zasadilo letectvo NATO na žádost UNPROFOR vzdušný úder bosenskoserbskému tanku.

LISTOPAD 1994

19.listopadu schválila Severoatlantická rada v rámci plnění UNSCR 958 rozšíření přímé letecké podpory na Chorvatsko k ochraně sil OSN v této zemi.

Letouny NATO zaútočily 21.listopadu na letiště Udbina v Srby ovládané části Chorvatska v odpověď na útoky vedené z tohoto letiště proti území Bihače v Bosně a Hercegovině.

23.listopadu po útocích vedených z palebného stanoviště střel země-vzduch jižně od Otoky (severozápadní Bosna a Hercegovina) proti dvěma letounům NATO byly zasazeny vzdušné údery radarům protivzdušné obrany v této oblasti.

KVĚTEN 1995

Po narušení ochranných pásem a ostřelování bezpečných území zasadily síly NATO 25-26.května vzdušné údery muničním skladům bosenských Srbů v Pale. Zhruba 370 pozorovatelů OSN v Bosně bylo vzato jako rukojmí a posléze použito jako živé štíty u potenciálních cílů ve snaze zabránit dalším vzdušným úderům.

30.května ministři zahraničí NATO na schůzce v Noordwijku odsoudili vystupňování násilí v Bosně a nepřátelské chování vůči personálu OSN ze strany bosenských Srbů.

ČERVEN 1995

Severoatlantická rada předběžně schválila plány operace pod vedením NATO na podporu stahování sil OSN. Aliance vyjádřila naději, že její plány a přípravy poslouží ke zdůraznění pokračující přítomnosti OSN v oblasti.

Do 18.června byla propuštěna zbývajících rukojmí OSN. Mírové síly OSN, které byly izolovány na shromaždištích zbraní, byly staženy.

ČERVENEC 1995

11.července si OSN vyžádala přímou leteckou podporu NATO k ochraně příslušníků mírových sil, ohrožených silami bosenských Srbů, postupujícími na Srebrenicu, vyhlášenou OSN za bezpečné území. Na cíle identifikované OSN provedly letouny NATO útok, řízený rovněž OSN. Navzdory letecké podpoře NATO padlo bezpečné území Srebrenica do rukou sil bosenských Srbů. Brzy nato bylo silami bosenských Srbů zdoáno také blízké bezpečné území Žepa.

21.července se v Londýně konala mezinárodní konference o Bosně a Hercegovině.

25.července Severoatlantická rada schválila vojenské plány na odstranění útoku proti bezpečnému území Goražde a použití vzdušných sil NATO, bude-li toto bezpečné území ohroženo nebo napadeno.

SRPEN 1995

1.srpna přijala Rada obdobná rozhodnutí k odstranění útoků na bezpečná území Sarajevo, Bihač a Tuzla. 4.srpna zasadily letouny NATO vzdušné úder radarům protivzdušné obrany chorvatských Srbů poblíž letiště Udbina a města Kninu v Chorvatsku.

30.srpna po pokračujících útocích dělostřelectva bosenských Srbů na Sarajevo zahájily letouny NATO řadu vzdušných úderů proti bosenskosrbským vojenským cílům v Bosně s podporou sil rychlé reakce OSN na hoře Igman. Vzdušné operace byly zahájeny poté, co vojenští velitelé OSN dospěli k závěru, že minometný útok na Sarajevo dva dny předtím přišel z postavení bosenských Srbů.

O operacích společně rozhodli vrchní velitel spojeneckých sil v jižní Evropě (CINSOUTH) a velitel kontingentu sil OSN v souladu s pravomocí, kterou jim skýkala rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 836 a s rozhodnutími Severoatlantické rady z 25.července a 1.srpna 1995, která schválil generální tajemník OSN.

Společnými cíli NATO a OSN bylo zmenšit ohrožení bezpečného území Sarajevo a odstranit další útoky na město nebo na jiná bezpečná území, vynutit si odevzdání těžkých zbraní bosenských Srbů ze zóny úplné ochrany kolem Sarajeva, a zajistit naprostou volnost pohybu vojskům a personálu OSN a nevládním organizacím, jakož i neomezené využívání sarajevského letiště.

ZÁŘÍ 1995

20.září dospěli velitelé sil NATO a OSN k závěru, že bosenští Srbové splnili podmínky stanovené OSN a vzdušné úder byly odvolány. Velitelé zdůraznili, že jakýkoli útok na Sarajevo nebo jiné bezpečné území anebo jiný případ neplnění ustanovení o ochranném pásmu v Sarajevu nebo zásah do svobody pohybu nebo do provozu sarajevského letiště bude podnětem k vyšetřování a možnému obnovení vzdušných úderů.

ŘÍJEN 1995

4.října odpálilo NATO tři střely na radarová stanoviště bosenských Srbů na dvou různých místech poté, co se protiletecký radar zaměřil na letoun Aliance.

9.října v odpověď na žádost o leteckou podporu ze strany mírových sil OSN, které byly

druhý den po sobě vystaveny dělostřelecké palbě bosenských Srbů, zaútočily letouny NATO na velitelský a řídicí bunkr pozemních vojsk bosenských Srbů poblíž Tuzly.

LISTOPAD 1995

Se zlepšením vyhlídek na mír v Bosně potvrdila Aliance svou připravenost pomoci při realizaci mírového plánu. Byly zesíleny přípravy sil pod vedením NATO k realizaci vojenských aspektů mírové dohody.

21.listopadu byla v Daytonu (stát Ohio, USA) parafována Dohoda o míru v Bosně mezi Republikou Bosna a Hercegovina, Chorvatskou republikou a Federativní republikou Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora).

Uzavření mírové dohody umožnilo Radě bezpečnosti OSN odvolat sankce (UNSCR 1022) a za předpokladu splnění jistých podmínek postupně zrušit zbrojní embargo (UNSCR 1021).

NATO a ZEU zastavily vynucování sankcí 22.listopadu 1995 s tím, že jej mohou obnovit, nebudou-li splněny podmínky OSN.

PROSINEC 1995

14.prosince byla v Paříži podepsána Dohoda o míru v Bosně.

Byla ukončena vynucovací operace NATO (Deny Flight), započatá v dubnu 1993. 15.prosince přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 1031, již převedla pravomoc k takovým operacím z OSN na NATO počínaje 20.prosincem a pověřila NATO realizací vojenských aspektů mírové dohody.

Vzdušný prostor nad Bosnou a Hercegovinou byl od té chvíle kontrolován Realizačními silami (IFOR) (viz dále) v rámci jejich úkolu.

Severoatlantická rada také rozhodla, že v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti (UNSCR 1037) bude operace Společné úsilí (Joint Endeavour) zajišťovat přímou leteckou podporu silám OSN v oblasti východní Slavonie (UNTAES).

Kontrolu vzdušného prostoru nad Bosnou a Hercegovinou a poskytování přímé letecké podpory UNTAES nadále prováděly Stabilizační síly (SFOR), které 20.prosince 1996 vytřídaly IFOR. Poskytování přímé letecké podpory UNTAES skončilo v lednu 1998 s ukončením mandátu UNTAES.

REALIZAČNÍ SÍLY POD VEDENÍM NATO (IFOR)

Po podpisu dohody o míru v Bosně 14.prosince 1995 v Paříži byly zřízeny mnohonárodní Realizační síly pod vedením NATO, známé jako IFOR. Jejich úkolem byla realizace vojenských aspektů dohody. IFOR zahájil svoji činnost 16.prosince operací nazvanou Společné úsilí.

V souladu s mírovou dohodou převzal IFOR tyto základní úkoly:

- zajištění průběžného dodržování zastavení palby;

- zajištění stažení sil z dohodnutého pásma zastavení palby a odloučení na jejich příslušná území a zajištění odloučení vojsk;
- zajištění odevzdání těžkých zbraní do shromaždišť a kasáren a demobilizace zbytku ozbrojených sil;
- vytvoření podmínek pro bezpečné, spořádané a rychlé stažení těch sil OSN, jež nebyly převedeny do sil IFOR pod vedením NATO;
- kontrolu vzdušného prostoru nad Bosnou a Hercegovinou.

Převzetím těchto úkolů sehrál IFOR zásadní roli v přechodu k míru v prvním roce po podpisu daytonské mírové dohody. Zajistil bezpečné prostředí, v němž mohly konat svou práci ostatní mezinárodní organizace, odpovědné za realizaci civilních aspektů mírové dohody a v němž mohl začít normální život.

Struktura velení IFOR

Jak uvádí Dodatek 1A mírové dohody, operace Společné úsilí byla operací pod vedením NATO a s politickým řízením Severoatlantické rady Aliance. Realizační síly (IFOR) měly jednotnou strukturu velení. Hlavní vojenská pravomoc spočívala v rukou nejvyššího velitele spojeneckých sil NATO v Evropě (SACEUR), v té době generála George Joulwana. Generál Joulwan jmenoval admirála Leightona-Smitha (vrchního velitele jižního křídla NATO, CINCSOUTH) prvním velitelem operačního prostoru IFOR (Commander in Theatre of IFOR, COMIFOR). V červenci 1996 odešel admirál Smith do výslužby a do funkcí CINCSOUTH a COMIFOR byl jmenován admirál Joseph Lopez. V listopadu 1996, když byl štáb IFOR přenesen z jižního křídla spojeneckých vojsk (AFSOUTH) do středoevropských spojeneckých pozemních sil (LANDCENT), se velitelem prostoru stal generál Grouch. V červenci 1997 jej vystřídal generál Shinseki.

Účast nečlenských států NATO

Přestože se do IFOR zapojily všechny členské státy NATO, jednalo se o více než pouhou operaci NATO. Od samého počátku působily v jednotné velitelské struktuře po boku sil NATO také síly nečlenských států pod velením náčelníka IFOR a jeho velitelů mnohonárodních divizí. Do konce mise IFOR se do operace Spojené úsilí zapojilo osmnáct nečlenů NATO, většinou států Partnerství pro mír². Ruské síly se připojily k Realizačním silám v lednu 1996. Účast Ruska v Realizačních silách byla předmětem zvláštních ujednání mezi NATO a Ruskem. Ruský kontingent byl přímo podřízen generálplukovníku Leontiji Ševcovovi jako zástupci generála Joulwana. Na místě byla ruská brigáda umístěna pod taktické řízení Mnohonárodní divize Sever pod americkým vedením.

²

Do IFOR se zapojilo 14 států PfP: Albánie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Švédsko a Ukrajina. Vojenské kontingenty dodaly čtyři další státy: Egypt, Jordánsko, Malajsie a Maroko, všechny kromě Malajsie účastníci Středomořského dialogu (viz Kapitola 4).

Hlavní mezníky IFOR

2.prosince 1995 se začaly do Bosny a Chorvatska rozmísťovat pedsunuté síly v počtu 2600 vojáků. Jejich úkolem bylo vybudovat štáb, spoje a logistiku, nutné pro přijetí hlavních sil v počtu zhruba 60 000 vojáků, rozmístěných na celém území. Rozmístění hlavních sil bylo aktivováno 16.prosince poté, co Severoatlantická rada schválila operační plán (OPLAN) a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1031schválila zadání IFOR.

K převodu pravomoci z velitele mírových sil OSN na náčelníka IFOR došlo 20.prosince, 96 hodin po schválení rozmístění hlavních sil Radou NATO. Toho dne přešly všechny síly členů i nečlenů NATO pod velení, resp. řízení náčelníka IFOR.

Do 19.ledna 1996, 30 dnů po rozmístění IFOR (D+30) strany mírové dohody stáhly svoje síly z pásma odluky po obou stranách dohodnuté linie zastavení palby. Ke 3.únoru (D+45) byly staženy veškeré síly z území určených k předání. Předání území mezi bosenskými entitami bylo ukončeno do 19.března (D+90) a podél mezietské hraniční čáry bylo zřízeno nové pásmo odluky.

Podle podmínek mírové dohody měly být veškeré těžké zbraně ve shromaždištích nebo demobilizovány do 18.dubna (D+120). To byl poslední mezník ve vojenském dodatku k mírové dohodě. Technické obtíže zabránily stranám mírové dohody ukončit v této lhůtě stahování a demobilizaci nebo shromáždění těžkých zbraní a vojsk . Do 27.června 1996, v opravené lhůtě stanovené vrchním velitelem spojeneckých sil v Evropě (SACEUR), však bylo shromáždění těžkých zbraní ukončeno.

Civilní realizace

Pro dosažení trvalého míru v Bosně a Hercegovině je zásadní také plná realizace civilních aspektů mírové dohody. Realizaci vojenských aspektů dohody přispěl IFOR k vytvoření bezpečného prostředí, příznivého pro civilní a politickou obnovu. V mezích svého pověření a dostupných zdrojů také významně podpořil plnění civilních úkolů. Realizační síly úzce spolupracovaly s Úřadem vysokého představitele (OHR), Mezinárodními policejními silami (IPTF), Mezinárodním výborem Červeného kříže (ICRC), vysokým komisařem OSN pro uprchlíky (UNHCR), Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Mezinárodním trestním soudem pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a mnoha jinými subjekty včetně více než 400 nevládních organizací, působících v oblasti. Nabídl těmto organizacím řadu různých forem podpory, například nouzové ubytování, lékařské ošetření a evakuaci, opravu a údržbu vozidel, jakož i pomoc při dopravě, bezpečnostní informace a poradenství a další logistickou podporu.

IFOR také poskytl širokou podporu OBSE, jíž pomáhal při přípravě, kontrole a pozorování voleb, které se konaly 14.září 1996. Po těchto volbách IFOR poskytl podporu Úřadu vysokého představitele při jeho pomoci při budování nových společných institucí.

Ženisté IFOR dokázali opravit a otevřít více než 50% silnic v Bosně a Hercegovině a znovu postavit či opravit přes 60 mostů včetně těch, jež tuto zemi spojují s Chorvatskem. Podíleli se také na odminování a opravě železnic a otevření letišť pro civilní provoz, obnově dodávky plynu, vody a elektřiny, stavební opravě škol a nemocnic a obnově hlavních spojových

zařízení.

STABILIZAČNÍ SÍLY POD VEDENÍM NATO (SFOR)

Od IFOR k SFOR

Po klidném průběhu bosenských voleb v září 1996 ukončil IFOR úspěšně svoji misi. Bylo však zřejmé, že na civilní straně zbývá ještě mnoho dokončit a že celkové prostředí bude nadále potenciálně nestabilní a nejisté. Týden po volbách dospěli ministři obrany států NATO na neformální schůzce v norském Bergenu k závěru, že Aliance potřebuje znovu zvážit, jak může nadále přispívat k vytvoření bezpečného prostředí po skončení mandátu IFOR v prosinci 1996.

Měsíc nato schválila Severoatlantická rada podrobné politické směrnice ke studii bezpečnostních alternativ po IFOR, svěřené vojenským orgánům NATO. V listopadu a prosinci 1996 byl v Paříži nastíněn dvouletý konsolidační plán a poté rozpracován v Londýně pod záštitou Rady pro nastolení míru, ustavené v souladu s mírovou dohodou. Na základě tohoto plánu a vlastní studie Aliance o bezpečnostních alternativách usoudili ministři zahraničí a obrany států NATO, že je třeba omezené vojenské přítomnosti k zajištění nezbytné stability pro upevnění míru. Dohodli se, že NATO zorganizuje Stabilizační síly (SFOR), jež byly poté aktivovány 20.prosince 1996, v den vypršení mandátu IFOR.

Úloha a pověření SFOR

Na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1088 ze 12.prosince 1996 byly Stabilizační síly pověřeny realizací vojenských aspektů mírové dohody jako právní nástupce IFOR, působící podle Hlavy VII Charty OSN (vynucování míru). Zásady působnosti, přijaté pro SFOR, byly stejné jako pro IFOR; opravňovaly rozsáhlé použití síly, bylo-li by to nezbytné pro splnění úkolu SFOR a pro jeho vlastní ochranu.

Hlavním úkolem svěřeným SFOR bylo přispívat k bezpečnému prostředí, nezbytnému pro upevnění míru. Konkrétní úkoly pak byly

- odstrašení nebo prevence obnovení nepřátelství nebo nových hrozeb míru;
- upevnění výsledků IFOR a podpora klimatu, v němž by mírový proces mohl plynule pokračovat;
- poskytování selektivní podpory civilním organizacím v rámci možností.

SFOR byl také připraven poskytnout pomoc v nouzi silám OSN ve východní Slavonii.

Početní stav SFOR, přibližně 31 000 příslušníků v Bosně, byl proti IFOR zhruba poloviční. Díky obecnému dodržování podmínek daytonské dohody, jež zajistil již IFOR, byl menší kontingent schopen soustředit se na realizaci všech ustanovení Dodatku 1A mírové dohody. To znamená:

- stabilizace dosaženého bezpečného prostředí, v němž mohou pracovat místní a národní orgány a jiné mezinárodní organizace, a
- poskytování podpory dalším činitelům (selektivním a cíleným způsobem vzhledem k

menším disponibilním stavům sil).

NATO předpokládalo pro SFOR osmnáctiměsíční nasazení s přehodnocením stavů sil po šesti a po dvanácti měsících, aby se zaměření mohlo přesunout ze stabilizace k odstrašení, s výhledem na ukončení mise v červnu 1998. Zhodnocení po šesti měsících v červnu 1997 ukázalo, že s výjimkou úpravy sil během obecních voleb v září nedojde k žádným dalším významným změnám velikosti a vybavenosti SFOR, dokud Severoatlantická rada za konzultací s nečlenskými státy zúčastněnými v SFOR neprovede důkladné zhodnocení bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině po volbách.

Struktura velení SFOR

Stabilizační síly mají jednotné velení a jsou operací pod vedením NATO a pod politickým řízením Severoatlantické rady Aliance, jak uvádí Dodatek 1A mírové dohody. Nejvyšší vojenská pravomoc je v rukou vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (SACEUR). Ten jmenoval velitelem SFOR (COMSFOR) velitele pozemních sil NATO ve střední Evropě.

Účast nečlenských států NATO

Všechny státy NATO, které mají ozbrojené síly, dodaly příslušníky SFOR, jak tomu bylo i v IFOR. Island, jediný stát NATO bez ozbrojených sil, poskytl zdravotní podporu. Všechny osmnáct nečlenských států, které se zapojily do IFOR, se zapojilo také do SFOR: Albánie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Švédsko a Ukrajina - všechno státy Partnerství pro mír - a dále Egypt³, Jordánsko³, Malajsie a Maroko³. K SFOR se připojily také čtyři další státy (Argentina, Irsko, Slovensko a Slovinsko), čímž celkový počet zúčastněných nečlenů NATO vzrostl na 22.

Nečlenské státy byly do operace zařazeny na stejném základě, jako členské státy NATO. Zvláštní ujednání platí pro ruské síly působící v SFOR, obecně však všechny zúčastněné síly přijímají rozkazy od náčelníka SFOR prostřednictvím mnohonárodních divizních velitelství. Štáb SFOR v Sarajevu má personál z 25 členských a nečlenských států NATO.

Zúčastněné nečlenské státy mají své styčné důstojníky v SHAPE (viz Kapitola 12) a na plánování operací a na vytváření potřebných sil se podílely prostřednictvím Mezinárodního koordinačního střediska. V ústředí NATO jsou zúčastněné nečlenské státy v klíčových momentech konzultovány a mají možnost vyjádřit svá stanoviska nebo se připojit k rozhodnutím Severoatlantické rady. Hlavním mechanismem politických konzultací mezi zúčastněnými zeměmi byl takzvaný □formát NAC+N (nyní označovaný jako □EAPC(SFOR)□), což je společné zasedání Severoatlantické rady se zúčastněnými nečlenskými státy. Ke konzultacím s nečlenskými státy docházelo také při zasedáních EAPC a Skupiny pro koordinaci koncepcí (PCG) ve složení SFOR.

Účast nečlenských států NATO nejen přispívá k naplnění poslání SFOR, nýbrž má také širší význam. Umožňuje všem zúčastněným silám z partnerských států získat praktické zkušenosti ze součinnosti se silami NATO a dokazuje, že NATO a nečlenské státy mohou úzce

³ Účastníci Středomořského dialogu NATO.

spolupracovat pro věc míru v operaci pod vedením NATO. To má široký dopad na region a přispívá k větší bezpečnosti v celé Evropě i mimo ni.

Civilní aspekty

Plné uskutečnění civilních aspektů mírové dohody zůstává zásadním faktorem budování základů pro trvalý mír. Tak jako Realizační síly, také Stabilizační síly podporují plnění civilních úkolů, při menších stavech sil si však musí určit priority a postupovat selektivně.

Podle pokynů Severoatlantické rady poskytl SFOR bezpečné prostředí pro obecní volby, které proběhly v září 1997. Poskytl také další formy podpory OBSE při přípravě a uskutečnění těchto voleb. Nadále podporuje OBSE v její roli pomocníka smluvních stran při realizaci dosažených dohod o opatřeních k posilování důvěry a bezpečnosti a o subregionálním omezení zbrojení. Posledně uvedená dohoda omezuje stavy těžkých zbraní u jednotlivých smluvních stran s cílem odstranit nebezpečí subregionálních závodů ve zbrojení a dospět k celkovému snížení stavů těžkých zbraní v oblasti.

Úřadu vysokého představitele (OHR) je poskytována přímá podpora tím, že jsou mu k dispozici technické znalosti a pomoc v oborech spojů, ženijní techniky, letecké dopravy a informatiky. Podpora tohoto druhu je poskytována průběžně.

SFOR také nadále podporuje práci UNHCR při sjednávání návratu uprchlíků a vyhnanců. Pomáhá při uplatnění postupů, jejichž účelem je usnadnit návrat do pásma odluky, sjednaný mezi různými příslušnými organizacemi a stranami mírové dohody, například zajištěním, aby se do pásma nevrátily žádné jiné zbraně než vlastní výzbroj SFOR. SFOR také pomáhá UNHCR posuzováním infrastruktur, bydlení, hospodářských a sociálních faktorů ve více než 80 městech. Informace jsou poté poskytovány Repatriačnímu informačnímu středisku pro údržbu jeho datové báze projektů souvisejících s dohodami o návratu obyvatelstva.

Tak jako jeho předchůdce IFOR, pokračuje SFOR v těsné spolupráci s mezinárodními policejními silami OSN (IPTF) poskytováním průzkumu, spojových a dopravních služeb, jakož i bezpečnostním zajištěním jejich činností. Tým SFOR pro podporu pořádkových sil průběžně poskytuje technickou pomoc IPTF a podporuje program kontrolních stanovišť IPTF.

SFOR také podporuje realizaci dohody o arbitráži v Brčku z 15. února 1997 zajištěním bezpečného prostředí v Brčku a okolí a podporou dozorčího orgánu v Brčku, mezinárodních policejních sil, UNHCR a dalších organizací zúčastněných na realizaci.

SFOR pokračuje v podpoře, kterou již IFOR poskytoval Mezinárodnímu trestnímu soudu pro bývalou Jugoslávii (ICTY). Ta zahrnuje bezpečnost a logistickou podporu týmů vyšetřovatelů, průzkum a pozemní ostrahu míst údajných masových hrobů. Severoatlantická rada zmocnila SFOR k zadržení a předání osob obviněných z válečných zločinů mezinárodnímu soudu, pokud na ně personál SFOR narazí při plnění svých povinností. Určitý počet takových osob byl zadržen a neprodleně předán do pravomoci ICTY v Haagu. Několik obviněných se vzdalo dobrovolně.

Podporu civilní realizaci poskytují místní síly a Civilně-vojenské úkolové seskupení SFOR (CMTF). CMTF se sídlem v Sarajevu se skládá přibližně z 350 vojáků. Původně se jednalo hlavně o americké záložníky, později se však seskupení změnilo na mnohonárodní.

Personál CMTF má civilní kvalifikace na střední a vyšší úrovni ve 20 funkčních oborech, zahrnujících právo, ekonomiku a finance, zemědělství, průmysl, obchod a podnikání, stavební inženýrství, dopravu, inženýrské sítě, bytovou výstavbu, sociální služby (školaství, zdravotnictví atd.), kulturu, státní správu, řízení a politologii.

POKRAČOVÁNÍ MÍROVÉHO PROCESU V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Pokračování mnohonárodní vojenské přítomnosti pod vedením NATO

V prosinci 1997 přijali ministři zahraničí a obrany států NATO řadu dalších rozhodnutí v souvislosti s realizací mírové dohody o Bosně a Hercegovině. Vědomi si křehkosti míru navzdory pozitivním výsledkům v řadě oblastí, potvrdili zaměření NATO na vytvoření jediného, demokratického a multietnického státu. Uvítali opatření, jež přijal Úřad vysokého zástupce v Bosně k usnadnění realizace mírové dohody tím, že využil plně svých pravomocí k prosazení řešení obtíží vydáním závazných rozhodnutí ve věcech označených Radou pro nastolení míru. Vyhlásili svůj úmysl podporovat každého, kdo respektuje dohodu a postavit se proti každému, kdo usiluje překážet mírovému procesu.

Rada zhodnotila působení SFOR a potvrdila, že po zbytek operace zůstanou současné početní stavy sil stejné, pouze s opatrnými úpravami. Reagovala také na sílící jednomyslný názor v Radě pro nastolení míru a jinde, že je třeba, aby vojenská přítomnost pokračovala i po vypršení mandátu SFOR, a požádala vojenské orgány NATO o předložení variant.

20. února 1998 vydala Rada oznámení, že za nezbytného předpokladu mandátu OSN bude NATO připraveno zorganizovat a vést mnohonárodní síly v Bosně a Hercegovině po ukončení současného mandátu SFOR v červnu 1998 a uložila vojenským orgánům zahájit potřebné plánování.

Nové síly si mají ponechat označení □SFOR□ a měly by působit na podobném základě s cílem odstranit obnovení nepřátelství a napomáhat při vytváření podmínek potřebných pro realizaci civilních aspektů mírové dohody. Některé schopnosti kontingentu budou posíleny, například rozmístěním Mnohonárodní bezpečnostní jednotky (MSU), jež by měla spolupracovat s Úřadem vysokého zástupce, mezinárodními policejními silami OSN a s orgány Bosny a Hercegoviny.

Zároveň Rada nastínila strategii pro přechodné období, obsahující pravidelná hodnocení stavů sil a jejich postupné snižování s rostoucí možností přesunu pravomocí na kompetentní společné instituce, civilní orgány a mezinárodní organizace.

Činnosti bezpečnostní spolupráce

Zároveň s těmito rozhodnutími zahájila Rada řadu dalších akcí, označovaných jako činnosti bezpečnostní spolupráce. Ty se velmi liší od operací SFOR, jejichž účelem bylo zajistit, aby všechny strany dodržovaly vojenské aspekty mírové dohody. Účelem těchto činností je prosazovat důvěru a spolupráci mezi ozbrojenými silami Bosny a Hercegoviny a povzbuzovat rozvoj demokratických praktik a ústředních obranných mechanismů, jako je například Stálý

výbor pro vojenské záležitosti (SCMM), ustavený podle litery dohody.

Rada schválila počáteční soubor činností bezpečnostní spolupráce, sestávající z kursů pro vojenské a civilní představitele Bosny a Hercegoviny v resortu obrany ve Škole NATO v Oberammergau (Německo, viz Kapitola 13), zaměřených na prosazování smíru mezi bývalými válčícími stranami, jakož i seminářů a návštěv, a také zhodnocení, čím může NATO pomoci bosenské vládě, aby její ústřední obranná instituce, t.j. Stálý výbor pro vojenské záležitosti, byla plně funkční.

SCMM je jednou ze společných institucí, ustavených na základě mírové dohody; odpovídá za koordinaci činností ozbrojených sil v Bosně a Hercegovině. Skládá se z prezidentů všech tří etnických skupin v zemi, jmenovitě bosenských Chorvatů, bosenských Muslimů a bosenských Srbů, dále z ministrů obrany a náčelníků vojsk Bosensko-chorvatské federace a Republiky srbské, z národních a mezinárodních pozorovatelů a ze sekretariátu. Těší se pevné podpoře NATO a buduje svoji roli ve vztahu k otázkám jako je např. Ottawská smlouva o zákazu pozemních min nebo spolupráce s SFOR při uskutečnění amnestie po odevzdání zbraní, munice a výbušnin, zbylých z války.

Činnosti bezpečnostní spolupráce pod záštitou NATO koordinuje SCMM a je v nich zastoupena jak Bosensko-chorvatská federace, tak i Republika Srpska, jakož i všechny tři etnické skupiny. K otázkám bezpečnostní spolupráce již bylo uspořádáno několik kursů. Jak jejich účastníci, tak i pořadatelé hodnotí jejich výsledky jako povzbudivé. Budoucí činnosti zahrnou další kursy s účastí rozšířenou o příslušníky dalších složek mírového procesu, jakož i semináře o informatice a o tématech udržování míru, pomoci při civilních katastrofách, demokratické kontrole ozbrojených sil apod.

ROLE ALIANCE PŘI OMEZOVÁNÍ ZBROJENÍ

Politika omezování zbrojení a Celková koncepce NATO

Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE)

Ověřování a realizace dohod o omezení zbrojení

Omezení jaderných zbraní a nebezpečí jejich šíření

ÚLOHA ALIANCE PŘI OMEZOVÁNÍ ZBROJENÍ

POLITIKA OMEZOVÁNÍ ZBROJENÍ A SOUHRNNÁ KONCEPCE NATO

Snahy vytvořit stabilnější mezinárodní vztahy při nižších stavech ozbrojených sil a výzbroje cestou účinných a ověřitelných dohod o omezení zbrojení a opatření k posílení důvěry jsou už dlouho nedílnou součástí bezpečnostní politiky NATO. Rozumné a ověřitelné dohody o omezení zbrojení, které respektují bezpečnostní zájmy všech zúčastněných zemí, přinášejí nesmírný prospěch tím, že zvyšují stabilitu, posilují vzájemnou důvěru a snižují riziko konfliktu.

Obranná politika a politika omezování zbrojení musí nicméně setrvat ve vzájemném souladu. Je třeba, aby jejich úlohy při zajišťování bezpečnosti byly důsledné a vzájemně se posilovaly. Hlavním kritériem zajištění dohod o omezení zbrojení je tedy to, že musí zachovat nebo zlepšit stabilitu a musí být ku prospěchu dlouhodobým bezpečnostním zájmům všech stran. Proto musí být jasné, přesné a ověřitelné.

Oblast omezování zbrojení zahrnuje opatření k posílení důvěry i opatření, vedoucí k omezení a snížení stavů vojsk a výzbroje. Aliance působí aktivně v obou těchto oblastech. V NATO probíhají rozsáhlé konzultace v celém spektru otázek odzbrojení a omezení zbrojení, aby bylo možno dospět ke společně odsouhlaseným stanoviskům a ke koordinaci národních přístupů. Kromě konzultací, jež se vedou v Severoatlantické radě a v politických výborech NATO, byl vytvořen určitý počet zvláštních orgánů k práci s konkrétními otázkami omezení zbrojení. Příkladem je Pracovní skupina na vyšší úrovni, vnitřní koordinační orgán pro otázky omezení konvenčních zbraní, ustavený v roce 1986.

Aby mohly být zváženy všechny složité a vzájemně propojené otázky, jež vyvstaly v problematice omezování zbrojení, vytvořila si Aliance v květnu 1989 Celkovou koncepci omezení zbrojení a odzbrojení. Koncepce poskytla rámec pro politiku Aliance ve všech směrech omezování zbrojení.

SMLOUVA O KONVENČNÍCH OZBROJENÝCH SILÁCH V EVROPĚ (CFE)

Jednání o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE) mezi členskými státy NATO a tehdejší Organizace Varšavské smlouvy, jež začala v březnu 1989 ve Vídni, vyústila 19. listopadu 1990 v uzavření Smlouvy o CFE. Smlouvu podepsalo 22 členských států NATO a Organizace Varšavské smlouvy během schůzky na nejvyšší úrovni v Paříži za účasti všech 34 zemí, jež se tehdy podílely na procesu KBSE. Na pařížském summitu podepsali účastníci KBSE ještě dva další významné dokumenty, totiž Pařížskou chartu za novou Evropu a Vídeňský dokument 1990, obsahující velký počet opatření k posílení důvěry a bezpečnosti, platných v celé Evropě. V březnu 1992 byl celý tento dokument subsumován ve Vídeňském dokumentu 1992, v němž byla nadto uvedena další opatření k větší otevřenosti a průhlednosti. Ještě dále dovedl tato opatření Vídeňský dokument 1994, který KBSE přijala v prosinci 1994.

Výsledkem politického a vojenského vývoje od roku 1989 byla změna některých původních předpokladů Smlouvy o CFE v průběhu jednání. Hlavními faktory v tomto ohledu bylo sjednocení Německa, podstatné stažení sovětských vojsk z východní Evropy, nástup demokratických vlád ve střední a východní Evropě, rozpad Organizace Varšavské smlouvy, komplexní jednostranné snížení velikosti ozbrojených sil Sovětského svazu, jakož i dalších zemí regionu, a posléze i rozpuštění samotného Sovětského svazu.

Tyto změny významně ovlivnily Smlouvu o CFE, mimo jiné i následným rozšířením počtu stran na 30 států. Teprve úspěšný výsledek jednání a vstup smlouvy v platnost však zásadně posílily evropskou bezpečnost. Smlouva o CFE je vyvrcholením snah, jež Aliance zahájila v roce 1986, o snížení stavů ozbrojených sil v Evropě od Atlantického oceánu po Ural. Ukládá právně závazné limity pro hlavní kategorie výzbroje v individuálním i kolektivním držení. Obsahuje ustanovení o mimořádně komplexní výměně informací a ujednání o inspekčních prohlídkách a ověřování. Hlavní kategorie výzbroje uvedené v těchto ustanoveních jsou ty, jež představují útočnou vojenskou sílu, jmenovitě tanky, dělostřelectvo, obrněná bojová vozidla, bojové letouny a útočné vrtulníky. Limity přinesly drastické snížení stavů. Během tříleté lhůty pro realizaci smlouvy (1992-1995) bylo vyřazeno zhruba 58 000 kusů konvenčních zbraní a zařízení a proběhlo kolem 2500 inspekcí.

Členové Aliance nadále přikládají Smlouvě o CFE mimořádný význam. Zůstává úhelným kamenem vojenské bezpečnosti a stability v Evropě. Na první konferenci o hodnocení smlouvy, konané v květnu 1996 ve Vídni, uznaly signatářské státy potřebu upravit smlouvu tak, aby si mohla nadále podržet svoji zásadní roli v evropském bezpečnostním uspořádání v měnícím se prostředí. Signatáři zdůraznili svoje odhodlání učinit ji reálnější a účinnější.

Rozsah a parametry procesu přizpůsobení smlouvy byly dohodnuty v prosinci 1996 v Lisabonu. V červenci 1997 byl ve Vídni dohodnut určitý počet □ základních prvků. □

Mezi nimi bylo odstranění staré struktury smlouvy, odrážející dohodu mezi dvěma bloky, a její náhrada národními a územními stropy.

Cílem Aliance je dovést proces úprav k úspěšnému závěru nejpozději ve druhé polovině roku 1998, v souladu s časovým rozvrhem přijatým v Lisabonu.

Na konferenci o hodnocení smlouvy v květnu 1996 se signatářské státy také dohodly na dokumentu upravujícím ustanovení článku V smlouvy (takzvaný □ režim křídel □). Ten vstoupil v platnost v květnu 1997.

Zároveň bylo dosaženo dohody o mechanismech umožňujících dokončení požadovaného zničení zhruba 15 000 kusů výzbroje nad limity smlouvy, držené na východ od Uralu. Součástí opatření byla také ujednání o inspekčních návštěvách skupin expertů; k první návštěvě došlo v září 1996.

Aliance přikládá značný význam také současné realizaci Závěrečného aktu jednání o početních stavech konvenčních ozbrojených sil v Evropě. Jednání o tomto aktu mezi signatáři Smlouvy o CFE byla zahájena v listopadu 1990. Dohody dosažené 6. července 1992 stanovily stropy pro početní stavy vojsk.

OVĚŘOVÁNÍ A REALIZACE DOHOD O OMEZENÍ ZBROJENÍ

V roce 1990 ustavila Severoatlantická rada Výbor pro koordinaci ověřování, aby mezi členy Aliance koordinoval činnosti při ověřování a plnění dohod o omezení konvenční výzbroje a odzbrojení obecně a zvláště pak s ohledem na Smlouvu o CFE. Výbor zajišťuje výměnu informací mezi členskými státy Aliance o jejich plánech inspekcí a otázkách souvisejících s plněním. Zároveň dohlíží na tvorbu a provoz centrální ověřovací datové báze v ústředí NATO, která obsahuje údaje ze všech výměn informací o CFE, jakož i záznamy osvědčení o snížení stavů a zprávy z jiných inspekcí. Výbor navíc dohlíží na činnosti vojenských orgánů NATO při podpoře inspekcí, například tvorbu společných terénních postupů nebo organizaci ověřovacích školení NATO a podle potřeby je usměrňuje. Výbor také slouží jako poradní fórum pro spojence v otázkách souvisejících s dodržováním.

Výbor pro koordinaci ověřování plní ještě další úlohu jako fórum pro konzultace, koordinaci a výměnu informací mezi spojenci o činnostech souvisejících s realizací Vídeňského dokumentu KBSE z roku 1994. K těmto činnostem patří hodnotitelské návštěvy, inspekce a návštěvy leteckých útvarů, pozorovatelské mise při cvičeních a jiných vojenských činnostech. Došlo nicméně k významnému snížení počtu konaných velkých cvičení.

Od roku 1992 Výbor pro koordinaci ověřování soustavně rozšiřuje spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy při realizaci Smlouvy o CFE. Výborem pořádané semináře s partnery v ústředí NATO pomohly zvážit schůdná opatření. Výsledkem je společný výkon mnoha činností, například inspekci vojenských zařízení a sledování a osvědčování redukcí stavů společnými mnohonárodními týmy. Výbor uspořádal ověřovací školení pro partnerské státy a počátkem roku 1994 schválil zpřístupnění ověřovací datové báze NATO (VERITY) partnerům.

V lednu 1996 byl upraven mandát výboru, když mu Severoatlantická rada uložila nový úkol, totiž poskytovat podporu snahám OBSE o omezení zbrojení v bývalé Jugoslávii. Jedná se o podporu realizace ustanovení daytonské dohody o omezení výzbroje formou plánování inspekci, vyškolení inspektorů a řízení dat.

Ověřování v teorii a praxi

Mír a stabilita v moderní době vyžadují účinná opatření pro ověřování realizace dohod o omezení zbrojení. Posílení důvěry, jehož dosažení je účelem omezení zbrojení, je reálné pouze tehdy, panuje-li mezi všemi zúčastněnými stranami důvěra, že dohody jsou skutečně plněny v souladu se sjednanými podmínkami. Tvorba a praktické uplatnění vhodných ověřovacích opatření jsou proto nedílnou součástí bezpečnostního postoje NATO.

Dva výsledky v omezování zbrojení představovaly zvláště závažný příspěvek ke zlepšení evropské bezpečnosti, totiž úspěšná realizace, počínaje rokem 1992, Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (Smlouva o CFE) a realizace Opatření k posílení důvěry a bezpečnosti (CSBM), předložených ve Vídeňských dokumentech 92 a 94. Tyto dohody jsou založeny na rozsáhlé výměně informací a obsahují podrobné mechanismy ověřování.

Ověřování lze definovat jako vzájemné sledování, prováděné jednotlivými státy, dohod, k nimž přistoupily a jež se týkají jejich ozbrojených sil nebo jejich výzbroje a činností. Ověřovací opatření umožňují sledovat dodržování těchto dohod. Zejména umožňují rozhodnout, zda stav

ozbrojených sil oznámený sledujícímu orgánu odpovídá skutečnosti a zda jsou dodržována dohodnutá snížení či omezení výzbroje.

Hlavním účelem je tedy zabránit každému porušení smlouvy nebo dohody nebo jej co nejdříve zjistit a nedovolit, aby se stalo politickým problémem nebo nabylo strategického významu. Sledování dodržování ve spolupráci s ostatními zúčastněnými stranami také zvyšuje průhlednost a podporuje vzájemné porozumění a důvěru s ohledem na záměry jednotlivých stran dohody.

Ověřování je tedy nedílnou součástí spolupráce při omezování zbrojení a nezbytným nástrojem k zajištění jeho úspěchu. Provádí se otevřeně, na základě souhlasu příslušného státu a jeho ochoty poskytnout informace a spolupracovat s ostatními. Vzájemně se překrývající a oboustranná ověřovací opatření posilují důvěru, že nedojde ke zneužití vojenské síly. Ověřování se proto stává stále důležitějším úkolem bezpečnostní politiky a zásadním prvkem v politickém procesu posilování důvěry a bezpečnosti.

V praxi ověřování vždy znamená empirické srovnávání dat předložených stranami dohody (např. o vojenských potenciálech a činnostech, rozmístění a plánování) se skutečnou situací na místě. Toto srovnání se provádí vizuálními kontrolami během rutinních hodnotitelských návštěv nebo □přepadových□ terénních inspekci, sledováním změn a jejich průběžným vyhodnocováním. Dohody o omezení zbrojení obsahují komplexní oznamovací povinnosti, práva inspekce a ověřovací postupy, jež dovolují uskutečnění těchto opatření.

Principu ověřování dodržování dohod o omezení zbrojení se poprvé dostalo formálního uznání ve Stockholmském dokumentu z roku 1986 o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti. Mnoho zásadních smluv a dohod o omezení zbrojení, uzavřených před tímto datem, neobsahovalo výslovná pravidla nebo ustanovení o ověřování. První dohoda o omezení zbrojení, jež obsahovala přísné kontrolní postupy, přijaté oběma stranami, byla smlouva mezi Spojenými státy americkými a Svazem sovětských socialistických republik o likvidaci jejich střel středního a kratšího doletu (Smlouva o INF), jež vstoupila v platnost 1.června 1988. Díky osvědčené účinnosti v ní zakotveného ověřovacího režimu posloužila tato smlouva jako model ověřovacích ustanovení Vídeňských dokumentů a Smlouvy o CFE.

Ověřování Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE)

Smlouva o CFE z 19.listopadu 1990 je komplexní, právně závazná dohoda o omezení konvenčních zbraní. Jejím cílem je zmenšit stávající nerovnováhu v počtu velkých konvenčních zbraňových systémů v Evropě, aby byla odstraněna schopnost zahájit v Evropě překvapivý útok nebo velkou ofenzívu. Její dalekosáhlá ustanovení o snížení stavů výzbroje a její horní meze neboli □stropy□ pro konvenční zbraně obsahují podrobná pravidla ověřování, založená na praktickém systému zpřístupnění příslušných informací.

Smlouva o CFE oficiálně vstoupila v platnost v listopadu 1992 po ratifikaci všemi signatářskými státy. Některé prvky smlouvy však prozatímne vstoupily v platnost již v červenci 1992, právě proto, aby mohly být uvedeny v život ověřovací postupy. V okamžiku podpisu se na Smlouvě o CFE podílelo 22 států - všechny buď členové NATO, nebo Organizace Varšavské smlouvy. Po politických změnách, ke kterým tehdy v Evropě došlo, vzrostl počet signatářských států na 30. Pro obě skupiny států Smlouva o CFE stanovovala stejné stropy pro jednotlivé druhy

výzbroje. Celoevropské meze pro jednotlivé skupiny výzbroje byly stanoveny na 20 000 bitevních tanků, 30 000 obrněných bojových vozidel, 20 000 kusů dělostřelectva, 6800 bojových letounů a 2000 útočných vrtulníků. Navíc k těmto celkovým stropům byly stanoveny ještě regionální dílčí meze. Cílem bylo dosáhnout vyrovnaného poměru sil ve střední Evropě a podél severních a jižních hraničních regionů, neboli „křidel“ NATO. Veškerá výzbroj nad celkovou nebo regionální mez musela být „snížena“, t.j. zničena, vyřazena nebo přemístěna mimo území platnosti smlouvy.

Ověřování Smlouvy o CFT spočívá na třech hlavních pilířích: výměně informací, odpovědnosti za snižování stavů a ověřovacím režimu. Všechny třicet států - smluvních stran je povinno každoročně poskytovat všem ostatním smluvním státům seznamy svých zbraňových systémů omezených smlouvou s údaji o jejich dislokaci, počtech a typech. Každý smluvní stát byl povinen během 40 měsíců od vstupu smlouvy v platnost snížit veškeré stavy zbraňových systémů pod dohodnuté stropy. Všechny země mají na základě reciprocity. právo provádět inspekce a povinnost přijímat inspekce

Inspekční protokol, který stanoví mechanismy inspekcí, dovoluje inspektorům ze signatářských států provádět *inspekce zařízení*, kde jsou přítomny velké zbraňové systémy, dále provádět „*přepadové inspekce*“ na celém území platnosti smlouvy, včetně nevojenských zařízení, a také provádět *inspekce pro kontrolu snižování stavů zbraňových systémů* přesahujících meze dané smlouvou. Četnost inspekcí, jež musí smluvní stát očekávat, závisí na počtu jednotek, míst uložení nebo likvidačních míst (souhrnně zvaných „objektů ověřování“), umístěných na jeho území, kde je držena výzbroj omezená smlouvou.

Během terénní inspekce inspekční tým, sestávající z devíti osob, porovnává oznamovanou výzbroj na místě nebo v zařízení, jež je předmětem inspekce, s výzbrojí, která se v danou chvíli na místě nachází. Inspekční týmy sdělí místo konání inspekce pouhých několik hodin před návštěvou. Pokusy utajit jakékoli nedodržení smlouvy nebo obcházení jejích ustanovení lze proto vyloučit.

Při inspekcích snižování navštěvují mnohonárodní týmy likvidační místo dvakrát: nejprve na počátku každého procesu snížení, aby byl připraven seznam výzbroje určené k likvidaci, a znovu po skončení likvidačního procesu k prověře podle tohoto seznamu.

Inspekce národních objektů ověřování, přepadové inspekce a kontrola snižování jsou prováděny paralelně. Zatím žádná z těchto inspekcí neodhalila takový druh zásadních rozporů mezi výměnou informací a zjištěnou výzbrojí, jenž by poukazoval na záměrné obcházení ustanovení Smlouvy o CFE.

Opatření k posílení důvěry a bezpečnosti - Vídeňský dokument 1994

Úspěšnou realizaci Smlouvy o CFE doplnila opatření k posílení důvěry a bezpečnosti, uvedená ve Stockholmském dokumentu z roku 1986. Ta byla dále dopracována ve Vídeňských dokumentech z let 1992 a 1994 a obstála ve zkoušce času. Vídeňský dokument z roku 1994 představuje doplňkový soubor opatření mezi 54 členskými státy OBSE, podporujících a doplňujících přísnější režim ověřování podle Smlouvy o CFE. Vídeňský dokument je předmětem soustavného hodnocení s cílem posoudit jeho ustanovení a přizpůsobit je měnícím se podmínkám.

Opatření uvedená ve Vídeňském dokumentu, jež jsou jak vojensky významná, tak také politicky závazná, jsou podložena vhodnými ověřovacími mechanismy. K nim patří:

- každoroční komplexní výměna informací. Tato výměna obsahuje informace o vojácích a jejich organizaci, o velkých zbraňových systémech, výzbroji a plánovaném rozmístění, jakož i o plánech národní obrany, vojenských rozpočtech a početních stavech personálu;
- náhodné ověření těchto informací při ☐hodnotitelské návštěvě☐ příslušných útvarů;
- inspekce oznamovaných vojenských činností;
- návštěvy pozorovatelů, jejichž úlohou je ujistit se, že výše uvedená opatření byla realizována.

Spolupráce při ověřování

V roce 1993 zahájilo NATO Program rozšířené spolupráce s cílem poskytnout východoevropským státům zúčastněným v CFE nebo spolupracujícím partnerům možnosti koordinovat se a prakticky spolupracovat se zeměmi NATO při plnění Smlouvy o CFE. Na semináři s partnery, konaném v lednu 1993 v bruselském ústředí NATO, vyzvali spojenci své partnery k zapojení do několika společných mnohonárodních inspekčních týmů pod vedením zemí NATO. Pro zajištění naprosto stejného způsobu uplatňování litery smlouvy bylo partnerským zemím také nabídnuto, aby vyškolily svoje inspektory v kursech NATO. Pozvánky k účasti na společných inspekcích jsou nyní běžně vydávány také partnerským zemím.

Spojenecké týmy dosud provedly přes 1000 inspekcí k ověření oznámených stavů výzbroje podléhající omezením podle Smlouvy o CFE. Mnoha těchto akcí se zúčastnili inspektori ze všech čtrnácti partnerských států CFE a inspektori NATO se zúčastnili více než 100 inspekcí ve střední a východní Evropě v týmech vedených partnerskými státy. Přes 200 inspektorů z členských a partnerských zemí prošlo školeními pro inspektory a jejich doprovod ve Škole NATO v Oberammergau (viz Kapitola 13) a mnozí se také zúčastnili seminářů o ověřování.

Otevřené nebe

Dalšími významnými prvky v omezování zbrojení, které do vojenství vnesly větší otevřenost a posílily vzájemnou důvěru, jsou ujednání učiněná v březnu 1992 ke smlouvě o ☐otevřeném nebi☐ jež dovoluje vzájemné přelety státního území. Aliance se silně zasazuje o brzkou ratifikaci této smlouvy všemi jejími 28 signatáři.

Úmyslem Smlouvy o otevřeném nebi je přispět k posilování důvěry, usnadnit kontrolu dodržování stávajících nebo budoucích dohod o omezení zbrojení a zvýšit schopnost včasného zjištění a následného zvládnutí krizí tím, že budou povoleny přelety státního území.

Hlavním cílem smlouvy, jež dosud nevstoupila v platnost, je zajistit, aby na území kteréhokoli státu, na nějž se vztahuje smlouva, nedocházelo k žádné vojenské činnosti poškozující bezpečnost kteréhokoli jiného státu. Podle ustanovení této smlouvy bude možné při pozorovacích letech přeletovat bez překážek celé území každého zúčastněného státu, a to několikrát do roka v závislosti na příslušných letových kvótách s použitím různých typů pozorovacích čidel popsaných ve smlouvě.

Koordinace ověřovacích činností

Realizace ověřovacích opatření a závěry o dodržování smluv a dohod jsou úkolem každého suverénního státu, který smlouvu podepíše. Rozsah a složitost ověřovacích postupů jsou však takové, že je státy nemohou uskutečnit jednotlivě. Žádná jednotlivá země nemůže izolovaně zajistit, aby všechny státy dodržovaly ustanovení příslušných dohod. Celý proces si proto žádá takový způsob výměny informací a koordinace, aby každý stát získal úplný obraz všech ověřovacích opatření, prováděných jinými státy. To také umožní, aby všechny dotčené země měly co největší prospěch z vlastních ověřovacích akcí a mohly přitom minimalizovat náklady.

To bylo důvodem k rozhodnutí, přijatému Severoatlantickou radou v roce 1990, ustavit Výbor pro koordinaci ověřování (VCC), odpovídající koordinaci činností všech členů Aliance při ověřování a realizaci dohod o omezení konvenčních zbraní obecně a Smlouvě o CFE zvláště. Role výboru byla popsána výše v této kapitole.

Budoucí cíle

Úspěch kooperativního ověřování a realizace omezení zbrojení není zatím plně zaručen. Vzájemné sledování ozbrojených sil a zbraňových systémů včetně úprav a zpřesnění postupů, aby zohlednily změny v bezpečnostním prostředí, zůstávají jedním z hlavních prvků odzbrojovací politiky NATO. Pokud jde o ověřování, jeho hlavním cílem je zajistit, aby se celý proces natolik vžil, aby mohl účinně pokračovat i v případě krize.

OMEZENÍ JADERNÝCH ZBRANÍ A NEBEZPEČÍ JEJICH ŠÍŘENÍ

Nebezpečí šíření

V oblasti omezování jaderných zbraní je cílem Aliance dosáhnout bezpečnosti s minimálním počtem jaderných zbraní, dostačujícím pro zachování míru a stability. NATO samo není stranou dohod o omezení jaderných zbraní; ty jsou sjednávány na individuálním nebo dvoustranném základě. Aliance má však bytostný zájem na jejich úspěšné realizaci. Základními prvky omezování jaderných zbraní jsou realizace smlouvy START I z července 1991, která znamená přibližně třicetiprocentní snížení strategických sil Spojených států a bývalého Sovětského svazu, a vstup smlouvy START II z ledna 1993 v platnost. Až bude plněna smlouva START II, odstraní mezikontinentální balistické střely (ICBM) s vícenásobnými bojovými hlavicemi na pozemních stanovištích a o dvě třetiny sníží současné stavy strategických jaderných zbraní.

Americké taktické jaderné zbraně (TNW), odpalované ze země nebo z moře, byly staženy z Evropy do července 1992. Francie a Spojené království rovněž provádějí škrtý ve svých jaderných arsenálech. Dalším významným prvkem je stažení někdejších sovětských taktických jaderných zbraní na území Ruska ke konečné likvidaci. To bylo ukončeno do května 1992.

Členové NATO plně podpořili Lisabonský protokol z května 1992 mezi Spojenými státy a čtyřmi státy bývalého Sovětského svazu, jež měly na svém území jaderné zbraně (Bělorusko, Kazachstán, Rusko a Ukrajina), který je zavázal ke společnému plnění smlouvy START I. Jako nejaderné státy se Bělorusko, Kazachstán a Ukrajina připojily ke Smlouvě o nešíření jaderných

zbraní (NPT).

Neomezené a bezpodmínečné prodloužení NPT v roce 1995 bylo mezníkem, o jehož dosažení spojenci velmi usilovali. Další mezníky následovaly brzy nato, když byla v září 1996 předložena k podpisu Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek a v dubnu 1997 vstoupila v platnost Konvence o chemických zbraních. Vlády NATO pravidelně potvrzují svoji podporu těmto a jiným významným opatřením proti šíření zbraní a za odzbrojení a velmi se zasazují o to, aby co nejdříve vstoupily v platnost smlouvy CTBT a START II.

Omezení jaderného zbrojení a prevence šíření jaderných zbraní představují hlavní zájmy Aliance. Stejnou měrou to platí také o zabránění šíření biologických a chemických zbraní. Odpověď NATO na hrozby, jež představují tyto zbraně, souhrnně označované jako zbraně hromadného ničení nebo jako NBC (jaderné, biologické a chemické zbraně)¹, je nedílnou součástí neustálého přizpůsobování Aliance novému bezpečnostnímu prostředí.

Na summitu v lednu 1994 vzali nejvyšší představitelé států NATO formálně na vědomí bezpečnostní riziko, jež představuje šíření zbraní hromadného ničení a jejich příslušných nosičů, a uznali potřebu problém řešit. Proto rozhodli zesílit a rozvinout celkové politické a vojenské úsilí NATO o prevenci šíření ZHN. Prvním výsledkem byla komplexní informace o přístupu NATO, kterou přinesl Rámec politiky Aliance, schválený na ministerském zasedání Severoatlantické rady 9.června 1994.

Tak jako jiné bezpečnostní problémy a rizika, jimž nyní Aliance čelí, a na rozdíl od minulých problémů a rizik, všechny hrozby zbraní hromadného ničení jsou mnohotvárné, mnohosměrné, obtížně předvídatelné a odhadnutelné. V roce 1996 ministři zahraničí NATO znovu zdůraznili, že šíření jaderných, biologických a chemických zbraní a jejich nosičů zůstává předmětem vážného zájmu NATO, nebož může znamenat hrozbu mezinárodní bezpečnosti. Zvláště znepokojivá jsou rostoucí rizika šíření těchto zbraní v sousedství NATO a v tomto kontextu role dodavatelů příslušných technologií, pokračující rizika ilegálního poskytování těchto zbraní a souvisejícího materiálu, a politická nejistota, jakož i budoucí technologické trendy v souvislosti se zbraněmi hromadného ničení.

Politické aspekty

V reakci na tato rizika je hlavním cílem Aliance zabránit rozšíření a dojde-li k němu, odstranit jej diplomatickými prostředky. Aniž by ji zdvojovalo, NATO podporuje již probíhající práci jiných mezinárodních shromáždění a institucí, která sleduje stejné cíle.

Severoatlantická rada založila Vyšší politicko-vojenskou skupinu pro otázky šíření ZHN (SGP), aby se zabývala politickými aspekty postoje NATO k šíření ZHN. SGP poté zvážila celou řadu politických, bezpečnostních a hospodářských faktorů, jež mohou způsobovat nebo podněcovat šíření, a identifikovala dostupné politické a hospodářské nástroje k jeho zabránění

¹ Výrazy □zbraně hromadného ničení□ a □jaderné, biologické a chemické zbraně□ lze vzájemně libovolně zaměňovat.

nebo k reakci na něj. Skupina pokračuje v hodnocení problematiky šíření v zeměpisných oblastech zvláštního zájmu pro Alianci s hlavním zaměřením na vývoj na obvodu území NATO. Zároveň projednává a předává informace o dvoustranných programech spojenců na pomoc stažení a likvidaci zbraní hromadného ničení v Rusku, na Ukrajině, v Bělorusku a v Kazachstánu.

SGP se zaměřila na současné politické otázky ve snaze přispět k uskutečnění a posílení mezinárodního omezení zbrojení, odzbrojení a norem a dohod o nešíření. Upozornila na vážné důsledky snah některých zemí o získání zbraní hromadného ničení a na nutnost respektovat mezinárodní normy nešíření; zdůraznila význam vytváření ovzduší důvěry a bezpečnosti pro zmírnění regionálních napětí a potlačení možných motivů pro získání zbraní hromadného ničení.

SGP pořádá pravidelné konzultace s partnerskými státy včetně schůzek s Ruskem a Ukrajinou ve složení "16+1" ve snaze povzbudit společné dorozumění nad problémem šíření a přístupem k němu. Také v rámci Středomořského dialogu NATO jsou zúčastněným zemím poskytovány informace o přístupu NATO k rizikům šíření těchto zbraní.

Obranné aspekty

Protože politické úsilí zabránit šíření nemusí být vždy úspěšné, Aliance se zabývá také obrannými aspekty rizik šíření s cílem zajistit záruku bezpečnosti pro všechny své členské státy navzdory přítomnosti, hrozbě nebo použití jaderných, biologických či chemických zbraní. Celkový vojenský postoj NATO má za cíl ukázat soudržnost Aliance, skýtat ubezpečení a udržovat pro Alianci volnost jednání tváří v tvář nebezpečí šíření. Z vojenského postoje NATO musí být každému potenciálnímu agresorovi zřejmé, že Alianci nelze vydírat hrozbou nebo použitím zbraní hromadného ničení a že je s to dát pádnou odpověď na hrozby její bezpečnosti.

Severoatlantická rada ustavila Vyšší obrannou skupinu NATO pro otázky šíření (DGP), aby zvažovala potřebný vojenský potenciál, který by odradil od šíření zbraní hromadného ničení, odstránil hrozbu nebo použití těchto zbraní a ochránil obyvatelstvo, území a vojska zemí NATO. Na základě výchozího komplexního odhadu rizik stanovila DGP určitý počet obecných zásad, jakož i jistou sestavu sil, potřebných k podpoře obranného postoje NATO ve vztahu k nebezpečím šíření. Obecné závěry těchto úvah jsou:

- Celkové vojenské síly Aliance posilují a doplňují mezinárodní snahy zabránit šíření. Udržováním účinných vojenských schopností dává Aliance jednoznačný signál mimořádné vážnosti, s níž se staví k nebezpečím šíření, prokazuje jím svoji rozhodnost a odmítání dát se znepokojovat hrozbou těmito zbraněmi a pomáhá utvrzovat mezinárodně uznávané normy proti šíření ZHN. Veškeré kolektivní vojenské schopnosti Aliance slouží k tomu, aby zbraně hromadného ničení ztrácely smysl, aby klesal zájem je získat nebo použít a stoupaly náklady s tím spojené.
- Celkový odstrašující postoj Aliance proti hrozbám šíření je posilován tím, že její jaderné síly doplňuje vhodná skladba schopností konvenční odpovědi a pasivní i aktivní obrany, jakož i účinné zpravodajství a pozorování. Tato kombinace schopností významně přispívá k plnění prvořadého cílu Aliance: zabránit šíření.

DGP vyslovila doporučení ke zlepšení schopnosti Aliance vypořádat se s riziky šíření,

založené na konkrétních vojenských předpokladech. Její doporučení schválili ministři obrany v roce 1996 a přijali podrobný akční plán včetně plánů urychleného budování sil zúčastněných spojenců.

Následně byly formulovány a schváleny dodatečné cíle budování sil se zvláštním důrazem na účinnější ochranu rozmístěných sil a zlepšení obrany proti biologickým zbraním. Ty cíle budování sil, jež reagují na rizika šíření, jsou dnes uznány jako nedílná součást procesu plánování kolektivní obrany Aliance a jsou zařazeny do současných postupů plánování sil.